

УДК 347.471.02

ФОРМИ УЧАСТІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У НОРМОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

FORMS OF PARTICIPATION OF CIVIL SOCIETY IN THE LEGISLATIVE PROCESS

Берназюк Я.О.,

доктор юридичних наук, доцент,

Заслужений юрист України,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Київського національного торговельно-економічного університету

Статтю присвячено визначенню форм участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчому процесі. Розглядаються різноманітні форми участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчому процесі; охарактеризовано здобутки найбільш активних громадських організацій та об'єднань у нормотворчому процесі; виявлено деякі проблеми участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчому процесі; визначено способи вирішення означених проблем.

Ключові слова: громадянське суспільство, інститути, громадські об'єднання, громадські ради, нормотворчий процес, форми участі.

Період розвитку України після Революції гідності характеризується досить активним залученням інститутів громадянського суспільства (ІГС) до процесу ініціювання, розробки та прийняття актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та інших суб'єктів правотворчості.

Громадські об'єднання стали активними учасниками правотворчості в Україні, що, безумовно, потребує спеціального наукового дослідження та вироблення окремого правового статусу цих суб'єктів правотворчого процесу. Крім того, необхідне наукове обґрунтування напрямів подальшого розвитку форм участі ІГС у нормотворчому процесі.

Окремі питання участі ІГС у правотворчості досліджували такі науковці: О. Денисенко [1], О. Лотюк [2], О. Петровець [3], Л. Усаченко [4] та інші.

Однак станом на сьогодні відсутні комплексні актуальні дослідження, присвячені визначенню і характеристиці сучасних форм участі ІГС у нормотворчому процесі, що ще раз підкреслює актуальність запропонованої теми.

Метою статті є визначення і характеристика форм участі ІГС у нормотворчому процесі. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі завдання: охарактеризувати сучасні форми участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчому процесі, визначити здобутки

найбільш активних громадських організацій та об'єднань у нормотворчому процесі, виявити деякі проблеми участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчому процесі, розробити рекомендації щодо способів вирішення означених проблем.

Важливою ознакою демократичної, соціальної та правової держави є залучення до участі у нормотворчому процесі громадських організацій, об'єднань та інших ІГС, оскільки від рівня їх присутності під час прийняття загальнодержавних рішень залежить те, якою мірою при цьому будуть враховані інтереси різних соціальних груп. Тільки за умови активної участі ІГС у нормотворчому процесі можливо побудувати державу, яка служитиме інтересам суспільства.

Тут варто згадати слова відомого українського філософа С. Дацюка: найголовніша проблема, яка стоїть перед людством, – це конфлікт двох моделей виживання – елітаризму та солідаризму. Україна стане лакмусовим папірцем, оскільки саме тут еліта традиційно слабка, а громада традиційно сильна.

При цьому суть солідаризму, як зазначає науковець, полягає у тому, що суб'єктом цивілізаційних дій, джерелом стратегічних політико-економічних змін є громада загалом, що означає, зокрема, таке: 1) домінування громади – це контроль над бізнес-елітою та політичною елітою, а також за їх функціональним розмежуванням задля недопущення корупції; 2) широке самоуправління, яке дискредитує популізм; 3) руйнування домінуючого дискурсу шляхом контр-дискурсів у ЗМІ і нав'язування громадського порядку денного через суспільне телебачення і соціальні мережі в Інтернеті [5].

У цьому контексті варто також погодитись із думкою О. Яхно, яка доводить, що із трьох базових груп України як держави – суспільства, політики і представників бізнесу – найбільш мобілізовано і вчасно діє лише суспільство, але така дія є досить часто інтуїтивною (суспільство не має самосвідомості). У зв'язку з цим завдання політиків – допомогти суспільству переводити його запити на політичний, а потім і державний рівні, реалізовувати їх [6].

Однак розраховувати лише на таку «допомогу» політиків не доводиться. Тому важливим є закріплення конкретних форм участі ІГС у нормотворчому процесі на законодавчому рівні і створення відповідних умов для реалізації такої участі.

Так, законодавством України нині передбачено низку механізмів впливу ІГС на прийняття загальнодержавних рішень, які знаходять практичне втілення у різних формах їхньої участі у нормотворчому процесі. При цьому всі форми участі ІГС у нормотворчому процесі доцільно об'єднати у такі групи: прямі й опосередковані, радикальні і компромісні форми.

Однією із прямих форм є проведення консультацій із громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, а також участь громадськості у діяльності громадських рад при міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади. Ці дві форми гарантовані Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [7].

Іншими прикладами прямої форми впливу ІГС на правотворчість є розробка і презентація власних пропозицій до законопроектів, що розгляда-

ються Верховною Радою України, як це, зокрема, було свого часу зроблено Центром протидії корупції стосовно судової реформи [8], а також інститут електронної петиції.

До опосередкованих форм участі ІГГ у нормотворчому процесі можна віднести інститут конституційної скарги (зокрема, на початок квітня 2017 р. на розгляді Конституційного Суду України вже перебувало 78 конституційних скарг, перша з яких була подана на початку жовтня 2016 р. [9]), а також громадський контроль за діяльністю суб'єктів владних повноважень.

Представники ІГС досить часто використовують такий механізм впливу на правотворчість у формі контрольної діяльності, як звернення до суду з позовом про визнання незаконними і нечинними актів законодавства. Так, голова Чугуївської правозахисної групи Р. Лихачов домігся того, що Окружний адміністративний суд міста Києва визнав незаконною постанову Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері енергетики № 583 від 3 березня 2015 р. про встановлення нових роздрібних цін на газ для населення [10].

Як приклад громадського контролю можна навести участь ІГС у сприянні органам державної влади виконувати їхні контрольні-інспекційні функції. Зокрема, за підтримки Transparency International Україна та Міжнародного фонду «Відродження» було створено із правом прийняття рішень рекомендаційного характеру Комісію з розгляду звернень/скарг учасників державних закупівель [11].

Значний вплив на діяльність суб'єктів правотворчості має моніторинг виконання їхніх обіцянок. Однією із найпопулярніших ініціатив

у цьому напрямі є так звана система народного контролю «Слово і Діло» як платформа, що відстежує і перевіряє виконання обіцянок українських політиків і посадовців та на цій основі формує рейтинги відповідальності політиків [12].

Що стосується радикальних і компромісних форм участі ІГС у нормотворчому процесі, то до перших можна віднести суспільний тиск, громадські акції протесту та ін.

Як стверджує С. Лещенко, для стимулювання законодавчої функції важливим є «суспільний тиск, який має вилитись і в акції вуличного протесту, і в такий інститут, як страйк» [13].

У свою чергу, С. Дацюк, аналізуючи вплив громадськості на процес внесення змін до Конституції України щодо децентралізації владних повноважень, серед механізмів впливу на цей законотворчий процес називає: заслуховування громадськістю звіту суб'єктів влади, тиск громадськості, громадський протест та громадянська непокоря [14].

Значно менш радикальні кроки для ІГС на шляху до стимулювання прийняття парламентом певних законів пропонує Р. Супрун і виокремлює чотири таких механізми: активне обговорення проблеми в ЗМІ, залучення соціальних мереж до поширення відповідної інформації про законопроект, отримання коментарів професійних і незаангажованих експертів, підготовка наглядних, але простих і зрозумілих пояснень суті запропонованих законодавчих змін [15].

Таким чином, використовуючи законодавчо визначені механізми впливу громадськості на прийняття загальнодержавних рішень, ІГС активно використовують їх із метою

участі у нормотворчому процесі у різних формах. Одні з цих форм є більш ефективними, інші можуть бути реалізовані лише в окремих випадках та за прямої підтримки владних суб'єктів. Однак очевидним є той факт, що в останні декілька років суттєво зросла активність ІГС та їхній реальний вплив на процес прийняття державних рішень. На підтвердження цього факту можна навести непоодинокі позитивні результати, отримані внаслідок фактичної участі ІГС у нормотворчому процесі.

Так, одним із найбільших ІГС, що займаються питаннями правотворчості, є Реанімаційний пакет реформ (РПР) – коаліція громадських організацій та експертів України, які займаються розробкою законодавчих актів і супроводом їх прийняття з метою втілити системні реформи у 23-х окремо структурованих напрямках. Зокрема, станом на початок квітня цього року цей ІГС може зарахувати у свій актив прийняття більше 30 законів, серед яких слід виокремити Закони України «Про здійснення державних закупівель» (проект 4587) та «Про запобігання корупції» (проект 5113) [16].

У червні 2016 р. за підрахунками співголови Ради РПР Т. Шевченка, коаліція Ради складається із 59 суб'єктів, серед яких найбільш потужні громадські організації України: ОПОРА, Центр протидії корупції, Центр демократії та верховенства права, Центр Ейдос, Центр ЮА, Центр політико-правових реформ, Transparency International Україна, Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», Інтерньюз Україна. Коаліція має серйозні досягнення у сфері адвокації реформ, зокрема їхнього законодавчого забезпечення: за два роки роботи 80 законів із бази адвокації РПР, включаючи співавтор-

ство у робочих групах, були ухвалені парламентом [17].

Однак, попри значні здобутки активістів та громадських об'єднань у сфері участі у нормотворчому процесі, необхідно вказати на існування певних проблемних моментів у цій сфері, що суттєво знижують ефективність громадських ініціатив і рівень їхнього реального впливу на діяльність владних суб'єктів.

Одним із таких недоліків є відсутність зворотного зв'язку у системі відносин влада – громадськість. Із цього приводу слід погодитись із думкою О. Жмеренецького, який вважає, що Україна як система є приреченою, якщо не запровадить модель зворотних зв'язків суспільства та органів управління [18].

Л. Усаченко виокремлює такі проблеми розвитку громадянського суспільства, зокрема щодо його взаємодії з органами влади: 1) досить високий рівень скепсису організованої громадськості щодо можливості впливати на органи влади; 2) нестача зрозумілих, чітко інституалізованих каналів інформації про діяльність органів влади і, як результат, майже повна відсутність дієвих важелів впливу на формування місцевої та регіональної політики тощо [4].

Крім того, необхідно вказати на такі проблеми у зазначеній сфері: низький рівень довіри громадян до влади, що певним чином впливає на активність їхньої участі у нормотворчому процесі; недостатньо законодавчо визначених форм прямої участі ІГС у нормотворчому процесі; недостатня розробленість механізму забезпечення виконання органами державної влади рішень ІГС тощо.

Водночас досить спірною є позиція В. Пекаря, який вважає, що

головна помилка громадянського суспільства полягає у відсутності консолідації (широкого громадського руху за реформи так і не створено; експертні спільноти розпорошені та не можуть досягти згоди з ключових питань) [19].

Слід зазначити, що жодна сфера суспільних або управлінських відносин не виграє від монополізму: лише поліативність є запорукою поступального руху і розвитку. Крім того, з більшої частини проведення реформ ІГС в Україні, як правило, демонструють єдині підходи і візії.

У зв'язку з цим найбільш вдалою моделлю вирішення означених вище проблем є пошук оптимальних варіантів розвитку форм участі ІГС у нормотворчому процесі шляхом ведення наукового дискурсу. Зокрема, сьогодні залишається ще актуальним висновок про те, що «саме перед науковцями стоїть завдання виробити ефективні механізми залучення інститутів громадянського суспільства до правотворчої діяльності, що є особливою гарантією її існування і розвитку» [20, с. 68].

Так, в одному із своїх досліджень В. Загребя пропонує три ідеї, спрямовані на підвищення ефективності діяльності ІГС на шляху проведення реформ: підвищення спроможності і якості роботи ІГС у сфері державної політики і адвокації; залучення до роботи в уряді «стейкхолдерів» із громадського сектору до розробки реформ; забезпечення того, щоб кожна реформа супроводжувалась потужною адвокаційною кампанією [21].

Слід вважати прогресивною також і ідею стосовно доцільності функціонування незалежної моніторингової експертної групи, яка проводитиме

на постійній основі аудит стану виконання Плану дій Кабінету Міністрів України та буде щомісяця оголошувати його на засіданні Уряду для прийняття оперативних рішень і виправлення проблемних питань [22].

У перспективі новими формами участі ІГС у нормотворчому процесі повинні стати народна законодавча ініціатива, народне вето тощо. Згідно з дослідженням Самуеля Жабера, наразі в Швейцарії референдуму очікують одразу 15 народних законодавчих ініціатив і приблизно стільки ж проходять процедуру збору підписів. При цьому, починаючи з 1891 р., у Швейцарії народ схвалив 22 законодавчі ініціативи, з яких 10 були підтримані виборцями за одне лише останнє десятиліття [23].

Серед кроків, які можуть сприяти більш активному залученню ІГС до правотворчості, слід також виокремити:

1) прийняття проекту Закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо фінансування недержавних організацій, які реалізують суспільно значимі проекти)» (реєстр. № 2752 від 28.04.2015 р.), який передбачає встановлення механізму фінансової підтримки на конкурсних засадах громадських об'єднань (недержавних аналітичних центрів, експертних організацій тощо) [24];

2) прийняття Закону «Про лобізм» (інша назва – «Про вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів»), що буде реалізацією статті 444 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [25], згідно з якою Сторони сприяють діалогу та співробітництву між учасниками громадянського суспільства шляхом сприяння процесу інституційної розбудови та консолідації організацій громадян-

ського суспільства, зокрема, лобістської діяльності;

3) прийняття Закону «Про антикорупційну експертизу», що вже розроблений експертами Центру політико-правових реформ (Микола Хавронюк, Заміра Саїдова, Дмитро Калмиков) та Transparency International Україна і передбачає визначення правових та організаційних засад проведення антикорупційної експертизи в Україні (додатково до механізмів, уже закріплених у Законі України «Про запобігання корупції» [26; 27]. Антикорупційну експертизу деякі науковці відносять до основних механізмів боротьби ІГС із проявами корупції [28, с. 45];

4) внесення змін до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», які передбачатимуть, що представники громадськості беруть участь на постійній основі в засіданнях Погоджувальної ради, що вже має певну традицію [29].

На підставі проведеного у цій статті дослідження можна зробити такі висновки.

1. Доцільно виокремити такі форми участі ІГС у нормотворчому процесі:

– форми прямої участі: участь у діяльності громадських рад при міністерствах, інших центральних і місцевих органах виконавчої влади, розробка та презентація власних пропозицій до законопроектів, подання електронних петицій та ін.;

– форми опосередкованої участі: подання конституційних скарг, адміністративних позовів щодо визна-

ння незаконними і нечинними актів законодавства, громадський контроль і моніторинг виконання обіцянок, наданих владними суб'єктами, та ін.;

– радикальні форми: суспільний тиск, громадські акції протесту, громадська непопора;

– компромісні форми: публічне обговорення проблеми, що потребує законодавчого вирішення, у друкованих або електронних ЗМІ, надання експертних коментарів щодо законопроектів та ін.

2. Основними проблемами, які нині існують у сфері участі ІГС у нормотворчому процесі, є: відсутність постійного зворотного зв'язку у системі відносин влада – громадськість; низький рівень довіри громадян до влади, що певним чином впливає на їхню активність у сфері участі у нормотворчому процесі; недостатньо законодавчо визначених форм прямої участі ІГС у нормотворчому процесі тощо.

3. Із метою вирішення означених проблем можна запропонувати таке: запровадити нові форми участі ІГС у нормотворчому процесі (народна законодавча ініціатива, народне вето тощо); прийняти низку законів, у яких визначатимуться механізми державної фінансової підтримки ІГС, впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів, проведення антикорупційної експертизи актів суб'єктів владних повноважень, участі на постійній основі представників громадськості у роботі органів Верховної Ради України тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Денисенко О.В. Сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: питання правової доктрини і правової практики / О.В. Денисенко // Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер., присвяченої 20-річчю Конституції України (м. Запоріжжя, 23–24 червня 2016 р.). – Запоріжжя : Просвіта, 2016. – С. 84–88.

2. Лотюк О.С. Конституційно-правові основи розвитку та функціонування громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / О.С. Лотюк. – К., 2015. – 35 с.

3. Петровець О. Імітація активної співпраці влади з громадянським суспільством / О. Петровець // Українська правда. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/columns/2016/12/3/7128597/>.

4. Усаченко Л.М. Співпраця органів державної влади з інститутами громадянського суспільства / Л.М. Усаченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07ylmigs.htm>.

5. Дацюк С. Протистояння еліти та громади в Україні / С. Дацюк // Українська правда. Блоги. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/569e04e735156/view_print.

6. Яхно О. Три перемоги для України. Текущий статус – между первой и второй / О. Яхно // Українська правда. Блоги. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://blogs.pravda.com.ua/authors/yakhno/56663af753d2c/view_print.

7. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України № 996 від 03.11.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/print1476126372091567>.

8. «Антикорупційних суддів обиратимуть як перших космонавтів» – експерти пояснили, яким буде Антикорупційний суд // ЦПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://antac.org.ua/publications/antikoruptsiynyh-suddiv-obyratymut-yak-pershyh-kosmonavtiv-eksperty-royasnyly-yakym-bude-antikoruptsiynyj-sud>.

9. Конституційні скарги, що надійшли до Конституційного Суду України за станом на 3 квітня 2017 року // офіційний сайт Конституційного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/novyna/konstytuciyni-skargy-shcho-nadiyshly-do-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-za-standom-na-23-0>.

10. Суд визнав незаконною постанову НКРЕКУ про підвищення цін на газ для населення // Економічна правда. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2015/11/10/566724>.

11. Юрчишин Я. Оскаржуй прозоро / Я. Юрчишин // Українська правда. Блоги. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://blogs.pravda.com.ua/authors/yurchyshyn/57ea444764fa8/view_print.

12. Проект «Слово і діло»: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua>.

13. Презентація політичного порядку денного «Реформа системи контролю за використанням публічних фінансів» // Доступ до правди. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dostup.pravda.com.ua/news/publications/serhiileshchenko-poiasnyv-chomu-deputaty-zavalyly-zakonoprojekt-shchodo-publichnoinformatsii-bpp-ne-dav-holosy-bo-sered-pidpysantiv-moie-prizvyshe>.

14. Дацюк С. Суть моменту і нова Конституція / С. Дацюк // Українська правда. Блоги. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/55e544c452812/view_print.

15. Супрун Р. Достукатися до депутатів: як говорити про законопроекти / Р. Супрун // Економічна правда. – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/02/15/620876>.

16. Реанімаційний пакет реформ: офіційний сайт коаліції громадських організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rpr.org.ua/>.

17. Шевченко Т. Мільйон на реформи / Т. Шевченко // Українська правда. Блоги. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://blogs.pravda.com.ua/authors/tshevchenko/574f1be9bfb13/view_print.

18. Жмеренецький О. «Бутафорная» Україна: обратные связи и новая Конституция / О. Жмеренецький // Українська правда. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2015/06/22/7071813/view_print/.

19. Пекар В. Що ми робимо неправильно? Підсумки змарнованого півріччя / В. Пекар // Українська правда. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/06/29/7072785/>.

20. Берназюк Я.О. Участь у правотворчій діяльності як одна з гарантій існування та розвитку громадянського суспільства / Я.О. Берназюк // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матер. XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 26–27 черв. 2015 р.). – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – С. 68–70.

21. Загребя В. Чому у Хмеля не вийшло з дорожніми реформами? / В. Загребя // Українська правда. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/05/16/212364>.

22. Ковальчук В. Оцінювати реформаторські досягнення Кабміну мають незалежні експерти, а не чиновники / В. Ковальчук // Офіційний сайт Президента України. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/ocinyuvati-reformatorski-dosyagnennya-kabminu-mayut-nezalezni-eksperti-37197>.

23. Народ завжди правий? Де проходять межі законодавчої ініціативи? // Європейська правда. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/06/9/7034630/view_print.

24. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо фінансування недержавних організацій, які реалізують суспільно значимі проекти) : проект Закону реєстр. № 2752 від 28.04.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54982.

25. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний договір від 21.03.2014 р. та 27.06.2014 р. в м. Брюсселі (ратифікований Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 р. із заявою) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1476126372091567.

26. Про антикорупційну експертизу : проект Закону України // Transparency International Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.ti-ukraine.org/what-we-do/research/5484.html>.

27. Хмара О. Як не дати корупційні схеми зробити законними? / О. Хмара // Українська правда. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/06/9/7070680>.

28. Берназюк І.М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти запобігання корупції / І.М. Берназюк // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 1. – С. 45–47.

29. Юрчишин Я. Чи вдасться активність спікера трансформувати в ефективність парламенту / Я. Юрчишин // Українська правда. Блоги. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://blogs.pravda.com.ua/authors/yurchyshyn/5731b31e61229/view_print.

Статья посвящена определению форм участия институтов гражданского общества в нормотворческом процессе. Рассматриваются различные формы участия институтов гражданского общества в нормотворческом процессе; охарактеризованы достижения наиболее активных общественных организаций и объединений в нормотворческом процессе; выявлены некоторые проблемы участия институтов гражданского общества в нормотворческом процессе; определены способы решения указанных проблем.

Ключевые слова: гражданское общество, институты, общественные объединения, общественные советы, нормотворческий процесс, формы участия.

The article is devoted to the definition of forms of participation of civil society in the legislative process. We consider various forms of civil society participation in the legislative process; described the achievements of the most active associations in the legislative process; identified some issues of participation of civil society in the legislative process; identified ways to solve the aforementioned problems.

Key words: civil society, institutions, associations, community councils, legislative process, forms of participation.
